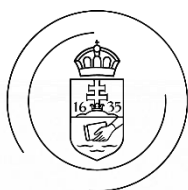


MODERN MAGYARORSZÁG

DOKTORANDUSZ KONFERENCIA

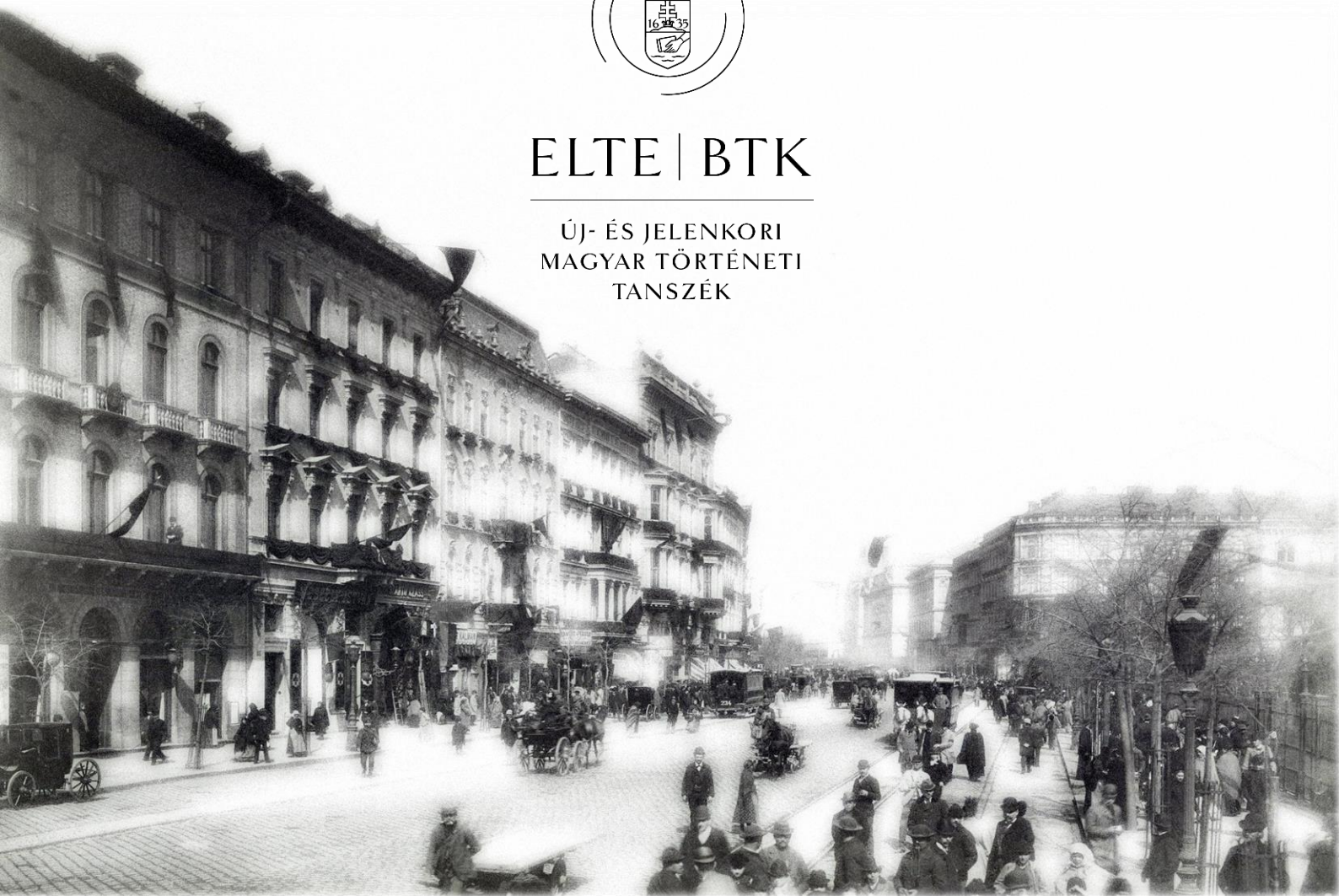
Program- és absztraktfüzet
2024. szeptember 26.

ELTE BTK Történeti Intézet
Szekfű Gyula Könyvtár



ELTE | BTK

ÚJ- ÉS JELENKORI
MAGYAR TÖRTÉNETI
TANSZÉK



Időpont: 2024. szeptember 26.

Helyszín: ELTE BTK Történelmi Intézet Szekfű Gyula Könyvtár
1088 Budapest, Múzeum körút 6-8. I. emelet 115.

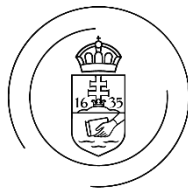
Szervező: ELTE BTK Új- és Jelenkori Magyar Történelmi Tanszék
Csalló Gergely, Gyuris István Viktor

Kép forrása: Fortepan
Budapest Főváros Levéltára
HU.BFL.XV.19.d.1.04.020

MODERN MAGYARORSZÁG

DOKTORANDUSZ KONFERENCIA

Program- és absztraktfüzet
2024. szeptember 26.



ELTE | BTK

ÚJ- ÉS JELENKORI
MAGYAR TÖRTÉNETI
TANSZÉK

MODERN MAGYARORSZÁG

DOKTORANDUSZ KONFERENCIA

8:00–9:00 Előadók fogadása, regisztráció

9:00–9:10 Konferencia megnyitása

Prof. Dr. Varga Zsuzsanna, tanszékvezető egyetemi tanár, doktori programvezető

9:10–10:50 I. szekció – VÁLLALKOZÓK ÉS VÁLLALKOZÁSAIK

Szekcióvezető: Dr. Fónagy Zoltán, CSc, hab. egyetemi docens (ELTE BTK, ÚJJMTT)

9:10–9:30 Molnár Dániel (DE ÁJK, Jogtörténeti Tanszék – jogász hallgató)

Hivatalnokcsászárság és „az állam első szolgája”. Egy évszázados uralkodói identitás továbbélése II. József, I. Ferenc és Ferenc József relációjában

Témavezető: Dr. Balogh Judit hab. egyetemi docens (DE ÁJK, Jogtörténeti Tanszék)

9:30–9:50 Stegmayer Máté (ELTE BTK, Modernkori Magyarország)

„Az átírdomítás a bemutatott terv szerint foganatosíthatik” – vízimalmok 19. századi átalakítási lehetőségei az Esterházy család tatai uradalmának birtokközpontjában

Témavezető: Dr. Dobszay Tamás hab. egyetemi docens (ELTE BTK, ÚJJMTT)

9:50–10:10 Szigethy-Ambrus Nikoletta (ELTE BTK, Modernkori Magyarország)

A XIX. századi magyarországi külföldi tőkeáramlás – kik és milyen ágazatokba helyeztek ki tőkét Magyarországon 1867 és 1918 között?

Témavezető: Dr. Fehér György cím. egyetemi docens (ELTE BTK, ÚJJMTT)

10:10–10:30 N. Kósa Judit (ELTE BTK, Modernkori Magyarország)

Egy mániákus pályázatkiíró a Nagykörúton

Témavezető: Dr. Fónagy Zoltán, CSc, hab. egyetemi docens (ELTE BTK, ÚJJMTT)

10:30–10:50 Vita, hozzászólások

10:50–11:10 Kávészünet



11:10–12:50 II. szekció – ÜTKÖZŐ MEGÍTÉLÉSEK

Szekcióvezető: Dr. Dobszay Tamás hab. egyetemi docens (ELTE BTK, ÚJMTT)

11:10–11:30 Monostori Máté (ELTE BTK, Modernkori Magyarország)

Kossuth Ferenc hazatérése és párt élére kerülése

Témavezető: Dr. Erdődy Gábor professor emeritus (ELTE BTK, ÚJMTT)

11:30–11:50 Dalos Áron (ELTE BTK, Modernkori Magyarország)

Korrupciós botrányok az élclapok tükrében

Témavezető: Dr. Melkovics Tamás egyetemi adjunktus (ELTE BTK, ÚJMTT)

11:50–12:10 Gyuris István Viktor (ELTE BTK, Modernkori Magyarország)

Európán kívüli népek és vidékek megjelenítése a kalendáriumokban a kiegyezéstől az első világháborúig

Témavezető: Dr. Fónagy Zoltán, CSc, hab. egyetemi docens (ELTE BTK, ÚJMTT)

12:10–12:30 Asztalos Annamária (ELTE BTK, Modernkori Magyarország)

A gyermekek vallása a vegyes házasságokban. Megegyezések a tiszaujlaki református egyházközség anyakönyvében 1895–1918 között

Témavezető: Dr. Fónagy Zoltán, CSc, hab. egyetemi docens (ELTE BTK, ÚJMTT)

12:30–12:50 Vita, hozzászólások

12:50–13:50 Ebédszünet

13:50–15:10 III. szekció – SZERVEZETEK ÉS HATALMI REAKCIÓK

Szekcióvezető: Dr. Szerencsés Károly tanszékvezető egyetemi tanár (NKE NITK, TTT)

13:50–14:10 Lakatos Dorina (ELTE BTK, Modernkori Magyarország)

A politikai rendőrség és az „ügynöknők”

Témavezető: Dr. Szerencsés Károly tanszékvezető egyetemi tanár (NKE NITK, TTT)

14:10–14:30 Szücs Adél (ELTE BTK, Művelődéstörténet)

A hidegháború vonzásában: A Magyar Állami Népi Együttes agitációs tevékenysége az 1952-es kínai turné alatt

Témavezető: Dr. Marchut Réka tud. munkatárs (HUN-REN Kisebbségkutató Intézet)

14:30–14:50 Moór Vivien (ELTE BTK, Modernkori Magyarország)

Hatalmi korrekció a Magyar Vöröskereszt szervezetében, 1957–1959

Témavezetők: Dr. Varga Zsuzsanna tszv. egyetemi tanár (ELTE BTK, ÚJMTT)

Dr. Murber Ibolya hab. egyetemi docens (ELTE Savaria EK)

14:50–15:10 Vita, hozzászólások

15:10–15:30 Kávészünet



15:30–17:10 IV. szekció – LOKÁLIS–GLOBÁLIS ÖSSZEFÜGGÉSEK

Szekcióvezető: Dr. Földes György cím. egyetemi tanár (ELTE BTK, ÚJMTT)

15:30–15:50 Tóth Lajos (ELTE BTK, Modernkori Magyarország)

A szovjetizálás helyi tapasztalatai az ötvenes évek első felében

Témavezető: Dr. Varga Zsuzsanna tszv. egyetemi tanár (ELTE BTK, ÚJMTT)

15:50–16:10 Horváth Jákob (ELTE BTK, Új- és Jelenkori Egyetemes Történelem)

A „szovjet hírigény” kiszolgálása – a magyar állambiztonság szerepe a szovjet-amerikai űrversenyben

Témavezető: Dr. habil Szabó Éva Eszter egyetemi adjunktus, tanszékvezető-helyettes (ELTE BTK, Amerikanisztika Tanszék)

16:10–16:30 Nagy Attila István (ELTE BTK, Modernkori Magyarország)

Láttelel Győr város cigányságáról az 1970-es években

Témavezető: Dr. Földes György cím. egyetemi tanár (ELTE BTK, ÚJMTT)

16:30–16:50 Cziráki Bálint (ELTE BTK, Új- és Jelenkori Egyetemes Történelem)

„Európába nem belépünk, hanem visszatérünk” Magyar stratégiaalkotás az Európai Unió csatlakozáshoz 1994–1998

Témavezető: Dr. Ramachandra Byrappa egyetemi adjunktus (ELTE BTK, ÚJETT)

16:50–17:10 Vita, hozzászólások

17:30–19:00 Kerekasztal-beszélgetés a történészi hivatásról a 80 esztendő Pritz Pál DSc egyetemi magántanár, Laureatus Academiae részvételével. Moderátor Prof. Dr. Varga Zsuzsanna, kérdező Eőry Áron.

19:00 Konferencia utáni beszélgetés Könyvtár-Klub

Előadások absztraktjai



Molnár Dániel (DE ÁJK, Jogtörténeti Tanszék – harmadéves jogász hallgató)

Hivatalnokcsászár és „az állam első szolgája”

Egy évszázados uralkodói identitás továbbélése II. József, I. Ferenc és Ferenc József relációjában

Témavezető: Dr. Balogh Judit habilitált egyetemi docens
(DE ÁJK, Jogtörténeti Tanszék)

Kitüntetésekkel és jelvényekkel dekorált fehér tábornagyi egyenruha, aranyhímzéssel díszített vörös nadrág és díszszablya. Az íróasztalnál ülő, aktákat tanulmányozó, alattvalóinak audienciát tartó uralkodó képe.

E sorok hallatán a legtöbb, hobbi- vagy hivatásos történésznek bizonyosan Ferenc József, esetleg I. Ferenc személye jut eszébe. Ez természetesen egyáltalán nem véletlen, hiszen a Habsburg Monarchia, illetve utódállama, az Osztrák-Magyar Monarchia (együttesen: a Monarchia) 19. századi reprezentációjának zárókövét a dinasztikus kontinuitás hangsúlyozása és a nagyhatalmi státusz konzerválásának vágya mellett az I. Ferenc és Ferenc József által megtestesített „legendás” uralkodói identitás, az egész nap népeiért munkálkodó hivatalnokcsászár alakja képezte, aki az év nagy részében egyenruhában vagy egyszerű polgári viseletben járt, relatíve szerény körülmények között élt és az állam első szolgájának tekintette önmagát.

Ez utóbbi, részben reprezentatív, részben valódi elkötelezettségen, hivatástudaton alapuló önértelmezés a Lajtán inneni és túli köztudatban napjainkig aktívan tovább él, s változatlanul elementáris összetevőjét képezi az említett uralkodók, különösen Ferenc József emlékezetének. Ennek okán nem csupán időszakos, hanem egyben szükségesnek is tűnik behatóbb vizsgálat alá vonni ezen uralkodói identitást, mint ahogyan azt a szakirodalomban eddig tették. Előadásomban elsősorban a Habsburg-Lotaringiai-ház férfi uralkodói között kialakult és továbbélt hivatalnokcsászár képének reprezentációs vonulatát, azon belül annak történeti gyökereit, illetve „fejlődési ívét” kívánom analizálni a Monarchia történetének három meghatározó államfője, II. József, I. Ferenc és Ferenc József relációjában. Ezzel összefüggésben a reprezentáció eszközkészletét alapul véve képzőművészeti alkotások (mindenekelőtt festmények, metszetek, grafikák, szobrászati alkotások) segítségével igyekszem rávilágítani azokra a közös jellemzőkre, illetőleg – amennyiben vannak – különbségekre, s ezáltal a hivatalnokcsászár képének sajátos alakváltozásaira, amelyek e három uralkodó vonatkozásában jelentkeztek.



Stegmayer Máté (ELTE BTK, Modernkori Magyarország Doktori Program)

„Az átidomítás a bemutatott terv szerint foganatosíthatik”

Vízimalmok 19. századi átalakítási lehetőségei az Esterházy család tatai uradalmának birtokközpontjában

Témavezető: Dr. Dobszay Tamás habilitált egyetemi docens
(ELTE BTK, Új- és Jelenkori Magyar Történeti Tanszék)

Míg a 18. század az új malomépítések,- bővítések időszakára volt a tata-gezesi Esterházy uradalom életében, addig a 19. században már csekély számú vízimalom felépítésére került sor, és inkább a meglévők megfelelő hasznosítására kellett figyelmet fordítani az uradalmi birtokigazgatásnak. Jelen korunk hasonló kihívás előtt áll: miként lehet a többnyire műemléki védelem alatt álló egykori ipari létesítményeket megfelelő módon, a 21. század követelményeihez és igényeihez igazítva – eredeti funkcióiktól megfosztva – megőrizni és hasznosítani?

Az uradalom területén a 18. században lisztőrölő malmok, a gyapjúsövet előállítását végzőkallómalmok, deszkametszők és zúzómalomok működtek. A 19. században végbemenő átalakítási hullám során az újonnan létrejövő és a megszüntetésre kerülő ipari létesítményekben azonban közös volt, hogy mindegyik működését a víz energiája biztosította.

Az uradalom és a birtokközpont – Tata – területén működtetett szerteágazó típusú vízimalmok a település sokrétű ipari életére utaltak, súlyozottan mutatva a mögöttük rejlő háttérparokat. A tatai vízimalmok aranykora a 19. század közepére tehető: a malmok szinte teljes számát Fényes Elek rögzítette 1848-ban, majd egy további zúzómalom létesítésével 1851 és 1859 között működött a legtöbb vízierővel hajtott feldolgozógép, szám szerint 21 malom a településen.

A malomházakat idővel az aktuális igényeknek megfelelően, eltérő feldolgozási célra alakították át. A malmok számában való első fogyatkozás is egy átalakítás következménye volt: két egymással szemközt álló kallómalomból 1859/60-ban létesített az uradalom fűrészüzemet. Az „átidomítások” kutatásával a kallómalmok megszűnését, a lisztőrölők folyamatos, de lassú és nemzetközi viszonylatban megkésett modernizálását ismerhetjük fel. A nagyszámban fennálló kallómalmok hasznosítása komoly kihívást jelentett a csapóipar hanyatlásával és a céhes termelésen túllépő gyári termelés elterjedésével. Mindez útkereséseket, újabb funkcióbeli hasznosításokat eredményezett.

Az átalakítások a professzionalizáció jegyében, a fejlődő mérnöki tudományokra építve mentek végbe. Egy lehetséges példán, a malmok történetéből is kirajzolódik, hogy ugyanazon malomházon belül, ugyanazokkal a vízi szerszámokkal miként igyekezett az uradalom különböző feldolgozógépeket működtetni, üzemben tartani és a jelen kor gazdasági igényeinek is megfelelni.

Szigethy-Ambrus Nikoletta (ELTE BTK, Modernkori Magyarország Doktori Program)

A XIX. századi magyarországi külföldi tőkeáramlás – kik és milyen ágazatokba helyeztek ki tőkét Magyarországon 1867 és 1918 között?

Témavezető: Dr. Fehér György címzetes egyetemi docens
(ELTE BTK, Új- és Jelenkori Magyar Történeti Tanszék)

A XIX. század második felétől fokozódó külföldi tőkeáramlás hatással volt a magyar nagyipar fejlődésére, valamint arra, hogy a magyar ipari ágazatok elkezdhessék felzárkózásukat a nyugat-európai színvonalhoz. A főként az 1867-es kiegyezést követően erősödő tőkeáramlás elsősorban a gép- és járműipari, infrastrukturális, élelmiszeripari és bank, valamint hitelintézeti ágazatokba irányult. A legnagyobb tőkeexportőr országok között, hasonlóan a mai tendenciához, megtalálhatjuk Németországot, Franciaországot, Nagy-Britanniát, egyes BENELUX államokat is.

A tőkeáramlás aranykorát a század 80-as 90-es éveiben figyelhetjük meg Magyarországon, ebben a két évtizedben alakult a legtöbb külföldi nagyvállalat leányintézete Magyarországon, valamint jöttek létre vegyesvállalatok is. A külföldi társaságok hatására nem csak a tőkeáramlás fokozódott, de ezzel együtt egyéb üzleti hatások is, mint a vállalatszervezés, elkezdtek a magyar rendszerben is megjelenni. Társadalmi hatása ugyancsak nem elhanyagolható: nőtt az ipari foglalkoztatottak aránya a korábbi értékekhez képest, megváltozott a foglalkoztatási struktúra, egyre többen kezdtek el vidékről a városokban, főként a fővárosba költözni, mivel ide koncentráálódtak a nagyvállalatok is. Gazdasági szempontból szintén számos negatív és pozitív eredménye volt a tőkevonásnak. Segítségével bővültek a közút- és vasúthálózatok, munkahelyek jöttek létre, de ezzel együtt a kiszorító hatás is érvényesült, hiszen a kisiparos nem tudta tartani a lépést a nagyipari termeléssel, ezért versenyhátrányba került.

A tőkeáramlás nem csupán a magyar gazdaságban betöltött szerepe miatt érdekes és fontos téma, de a tőkeexportőr országokkal való kapcsolatainkat is meghatározza. Kialakulhat egyfajta függőség a másik ország felé, ami hosszú távon negatív következményekkel járhat. Mindez pedig nem csak a tőkeáramlásban, de a külkereskedelemben is megmutatkozhat. Kutatásom során a tőkeáramlás 1867 és 1918 közötti fontosabb mérföldköveit, valamint a legfontosabb tőkekihelyező államokkal kialakult kapcsolatainkat is áttekintem, kitérve arra, hogy az adott ország milyen hatással volt az egyes magyar iparágak fejlődésére.



N. Kósa Judit (ELTE BTK, Modernkori Magyarország Doktori Program)

Egy mániákus pályázatkíró a Nagykörúton

Témavezető: Dr. Fónagy Zoltán, CSc, hab. egyetemi docens
(ELTE BTK, Új- és Jelenkori Magyar Történeti Tanszék)

A készülő disszertációm a pesti Nagykörút építetőivel foglalkozik. A beruházók kilétének feltárása után célja behatárolni azt a polgári kört, amely aktív szerepet vállalt a nagyszabású vállalkozásban, illetve törekvésem bemutatni a háztulajdonosi stratégiákat és életmódot is. Reményeim szerint ez a kutatás támpontul szolgálhat annak megismeréséhez, miféle polgári magatartás volt a dualizmuskori Budapest robbanásszerű fejlődésének egyik talpköve.

A kutatás kiindulópontja annak vizsgálata, hogy kik voltak a Nagykörút bérházait építető, illetve az első időszakban (az építés 1906-os befejezése, illetve az első világháború előtt) birtokló magánszemélyek. Az adatbázis a Fővárosi Levéltár gyűjteményében megtalálható telekkönyvi betétek, illetve a korabeli lakcímjegyzékek, újságközlemények, gyászjelentések és egyéb, rendelkezésre álló dokumentumok alapján készül. A felrajzolódó tulajdonosi kör igazolja például Vörös Károlynak azt a – virilisjegyzékeken alapuló – megállapítását, hogy a XIX. század utolsó harmadában a pesti háztulajdonos rétegben meghatározó volt a vagyonos középosztály, azon belül a kereskedelemből, pénzügyi üzletekből meggazdagodó, jellemzően földtulajdonnal is bíró újpolgárok csoportja.

Az előadásomban egy jellemző, ugyanakkor egyedi és különleges életúton keresztül igyekszem bemutatni azt a társadalmi réteget, amely meghatározó időn át háztulajdonosként működött a Nagykörúton. Halmos Izor (Hay Izidor) földbirtokos a jótékonyágáról volt nevezetes a századfordulós Budapesten. Nem pusztán adományokkal segítette a rászorulókat, hanem hatalmas tömegben írt ki pályázatokat különféle kulturális és művészeti témákban, illetve népboldogító céllal. A nevét mindenki ismerte, ő maga azonban nem szerepelt a nyilvánosság előtt. Így édesapjának története is láthatóan feledésbe merült, annak ellenére, hogy Hay Bernát kifejezetten hírhedt volt egy emberöltővel korábban.

Háztulajdonosként Halmos azok köré tartozott, akik egyetlen, habár reprezentatív bérházat birtokoltak. Az Erzsébet körút 14. a családja számára is lakhelyül szolgált, emellett számos értelmiségi, szilárd egzisztenciával bíró polgár tartozott a bérlői közé. Jellemző módon az épület az államosításig öröklődött a családban, amelynek tagjai a tanácsi időkben is a régi otthonban éltek, társbérlőkként.

Monostori Máté (ELTE BTK, Modernkori Magyarország Doktori Program)

Kossuth Ferenc hazatérése és párt élére kerülése

Témavezető: Dr. Erdődy Gábor professor emeritus
(ELTE BTK, Új- és Jelenkori Magyar Történeti Tanszék)

Kossuth Ferenc a dualizmuskori ellenzéki a politizálás egyik legfontosabb alakja, akiről eddig életrajz nem készült. A kutatásom az ő életét kívánja feltárni, így az előadás témájaként az ő életének egy kisebb szeletét választottam a hazatérését és a párt élére kerülését. A hazatéréséről és párt élére kerüléséről kialakult képet nagyban utólag megírt regények és emlékiratok határozzák meg, így kortárs források bevonásával árnyalni szeretném az erről kialakult képet. Másrészt szeretném részletesen bemutatni azt a közéleti, politikai eseménysorozatot, ami Kossuth Ferenc a párt élére repítette. Több kérdést érintek ennek során: milyen kapcsolatokkal rendelkezett mikor haza tért, mennyire tudta használni a magyar nyelvet, milyen információi voltak az országról, miért döntött a hazatérés mellett, hogyan nézett ki a politikai élet a színpad mögött, milyen ereje volt a Kossuth-kultusznak Ferenc József országában.

A módszerek alapvetően biográfia módszertanához kapcsolódnak. Kossuth Ferenc szemszögéből dolgozom fel az eseményeket. Ugyanakkor Barbara Caine „Biography and history” című könyve alapján több biográfiához kapcsolódó módszert is bevonok. Egyrészt a mikrotörténelmet részben, ha egy „nagy” politikai szereplőről is van a kis történettel közelítenék a nagy egészhez. Másrészt a Kossuth Ferenc által szövegekből politikai szerepet is igyekszem megragadni, bemutatni, hogy milyen lépet sugároz magáról.



Dalos Áron (ELTE BTK, Modernkori Magyarország Doktori Program)

Korrupciós botrányok az élclapok tükrében

Témavezető: Dr. Melkovics Tamás egyetemi adjunktus
(ELTE BTK, Új- és Jelenkori Magyar Történeti Tanszék)

Timothy Heppell, angol politológus öt pontban foglalta össze azokat a tendenciákat, amelyek egy párt (hosszú) kormányzását veszélybe sodorhatják: 1. A kormányzási kompetencia elvesztése 2. A vezetésre való képesség elvesztése 3. Belső ideológiai megosztottság, 4. Korrupciós ügyek és botrányok 5. Az ellenzék megújulási képessége és bejelentkezése a hatalomért. Ugyan a dualista időszak csak korlátozottan köthető egyetlen párt hosszú uralmához, köszönhetően a pártok átalakulásának és az 1905-1910 közötti „ellenzéki” kormányzásnak, a Heppell által felsorolt pontok mindegyike jelentkezett a dualista rendszer válságtüneteként.

Az előadásomban a felsorolt válságjelek közül a korrupciós ügyekre fókuszálok, mégpedig a politikai humor tükrében. Két konkrét botrányt kívánok összevetni: 1909-ben Függetlenségi és Negyvennyolcas Párt vezetőit, elsősorban Kossuth Ferenc „panamáit”, gyanús állami megrendeléseit támadta Habár Mihály, a Friss újság szerkesztője. 1912-ben, immáron a Nemzeti Munkapárt kormányzása idején pedig a Décsy-Lukács-ügy borzolta a politikai hangulatot, melynek következtében Lukács László miniszterelnök lemondásra kényszerült.

Az előadás elsősorban azt vizsgálja, hogy az említett botrányok, hogyan képződtek le a korszakban egyre népszerűbb élclapok karikatúráiban. Melyik élclap hogyan vizualizálta a botrányokat, milyen gyorsan, milyen élesen reagáltak az egyes lapok? A mindenkorai politikai vezetéssel egyetértő élclapok reagáltak-e, ha igen, hogyan próbálták árnyalni az adott botrányt? Az előadás keresi arra is a választ, hogy hogyan és milyen széles tömegekre tudtak hatni az élclapokban megjelent karikatúrák.

Gyuris István Viktor (ELTE BTK, Modernkori Magyarország Doktori Program)

Európán kívüli népek és vidékek megjelenítése a kalendáriumokban a kiegyezéstől az első világháborúig

Témavezető: Dr. Fónagy Zoltán, CSc, hab. egyetemi docens
(ELTE BTK, Új- és Jelenkori Magyar Történeti Tanszék)

Magyarország számos Közép- és Kelet-Európai országhoz hasonló módon kimaradt a gyarmatosításból. A mindennapos katonai és kereskedelmi érintkezések nélkül a magyar népesség döntő többsége semmilyen első- vagy másodkézből származó tapasztalattal nem rendelkezett az Európán kívüli világról.

Minden ilyen típusú információt bizonyos közvetítők voltak képesek eljuttatni a szélesebb néprétegekhez. Ebben talán a legjelentősebb szerep a kalendáriumoknak jutott, melyek a praktikus információk mellett érdekes olvasmányokat és képeket kínáltak a legszélesebb olvasóközönség számára. Kovács I. Gábor számításai szerint 1868–1870 között Magyarországon 620 ezres példányszámban jelentek meg, mellyel átlagosan 22 lakosra és 4,5 lakásra jutott évente egy kalendárium. 1906–1910 között már 3 millióra emelkedett a példányszám, ezzel 6,09 lakosra és 1,4 lakásra jutott egy kalendárium. Ezek lapjain gyakran találkozhatunk folytatásokban megjelent indiánregényekkel, szenzációs beszámolókkal afrikai kannibálokról, szibériai bálványimádókról, vagy elborzasztó kínai kivégzési módszerekről.

Az előadásom során az alábbi kérdéseket járom körül: Egymástól elkülönítve érdemes értelmezni az indiánregények divatját és az orientalizmust vagy az egzotizmus átfogóbb jelenségén belül? Miben kell módosítani a gyarmatosító nagyhatalmak egzotizáló tartalmainak elemzésére kidolgozott értelmezési kereteket? Hogyan vizsgálható a kérdéskör a globális történetírás szempontjain keresztül? Milyen szélesebb, nemzetközi kutatási trendbe illeszthető egy ilyen típusú vizsgálat?



Asztalos Annamária (ELTE BTK, Modernkori Magyarország Doktori Program)

A gyermekek vallása a vegyes házasságokban

Megegyezések a tiszaujlaki református egyházközség anyakönyvében 1895-1918 között

Témavezető: Dr. Fónagy Zoltán, CSc, hab. egyetemi docens
(ELTE BTK, ÚJ- és Jelenkori Magyar Történeti Tanszék)

A bemutatásra szánt téma azért jelentős, mert a vegyes házasságokból született gyermekek vallása nagy vitákat váltott ki a dualizmus korában, melynek gyökerei a 18. századra vezethetők vissza. A kutatás célja egyrészt a vegyes házasság és az ilyen frigyből született gyermekek vallása miatt kialakult vitás ügyek ismertetése Tiszaújlak példáján. Másrészt a történelmi előzmények felvázolása, amely nélkül értelmezhetetlen lenne a vizsgált kérdés.

A kutatás levéltári forrásokon alapszik. A vizsgált iratokat a Kárpátaljai Területi Állami Levéltár ungvári részlegében őrzik. Az archívumban a tiszaujlaki református egyházközség házassági anyakönyvét tekintettük át és elemeztük az 1895-1918 közötti időszakból. A munka megírása során szakirodalmi áttekintést is végeztünk, de a kutatás lényegében kvantitatív módszeren alapul.

A kutatás eredményei azt mutatják, hogy az 1895-1918 közötti időszakban Tiszaújlakon magas arányban költettek vegyes házasságok. A vegyes házasságból született gyermekek vallása kapcsán elmondható, hogy bár a feleknek lehetőségük lett volna arra, hogy a születendő gyermekek vallása kapcsán megegyezést kössenek, azonban mindössze a párok kb. 6%-a tette ezt meg.

Lakatos Dorina (ELTE BTK, Modernkori Magyarország Doktori Program)

A politikai rendőrség és az „ügynöknők”

Témavezető: Dr. Szerencsés Károly tanszékvezető egyetemi tanár
(NKE NITK Történelem és Társadalom Tanszék)

Doktori disszertációm témája a kommunista politikai rendőrség, melyben azt vizsgálom, a nők milyen szerepet töltek a szervezet életében. Jelen előadásomban azon nőkről adok átfogó képet, akik nem hivatalos állományban lévő „hálózati személyekként” dolgoztak az államvédelemnek. Konkrét példákon keresztül bemutatva, milyen volt a „szocializmus női ügynöke”, hogyan használták fel őket, mit jelentett nőiségük az egyes feladatok elvégzése során?

A vizsgálatok alapját az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában fellelhető iratok adják, időben pedig az 1945–1962 közötti éveket vettem figyelembe. A források típusai között szerepelnek munka-, és szervezési dossziék, kimutatások a hálózati személyekről, állambiztonsági tananyagok, melyekkel ugyanazon kérdésköröket több oldalról is meg lehet közelíteni.



Szücs Adél (ELTE BTK, Művelődéstörténeti Doktori Program)

A hidegháború vonzásában: A Magyar Állami Népi Együttes agitációs tevékenysége az 1952-es kínai turné alatt

Témavezető: Dr. Marchut Réka tudományos munkatárs
(HUN-REN TK Kisebbségkutató Intézet)

Az 1951-ben alapított Magyar Állami Népi Együttes egy évvel az alapítása után többhónapos turnéra indult a Szovjetunióba és a Kínai Népköztársaságba, amely során százezrek ismerhették meg a magyar kultúrát, jelen előadás csak a kínai turné eseménytörténetének egy szegmensét vizsgálja. A Kínában turnézó Magyar Állami Népi Együttes (továbbiakban MÁNE) feladata kettős volt; az egyik a magyar kultúra és azáltal a magyarországi szocializmus megismertetése a kínai néppel. A másik, talán még fontosabb szerep a szocialista tábor egységességének hirdetése és az emellett való agitáció volt.

A Kínában turnézó MÁNE jelentős agitációs tevékenységet folytatott a koreai háborúban harcoló önkéntesek megsegítéséért, valamint a baktériumháború megakadályozásáért. A baktériumháború során – noha az történetileg egyáltalán nem bizonyított – az amerikai katonák baktériumfegyvereket dobtak le a koreai és kínai lakosságra, ezáltal is gyengítve a hátszág erejét. Előadásomban a MÁNE baktériumháború elleni agitációs tevékenységét vizsgálom és a következő kérdésekre keresem a választ. Miért volt kiemelten fontos a kínai és a magyar kommunista vezetés számára, hogy az együttes agitáljon a baktériumháború ellen? Hogyan értelmezhető az agitáció a hidegháború tágabb történeti kontextusában? Hogyan élték meg az együttes tagok a mindennapjaikban az agitáció szükségességét, miként jelent meg ez az ego-dokumentumokban? Hogyan értékelték az együttes tevékenységét Magyarországon?

A felhasznált források közül elsőként kiemelendő a levéltári források köre. A Pekingi Nagykövetség iratai (MNL-OL-XIX-J-22) a téma elsődleges forrásai, melyek az agitáció formális aspektusairól számolnak be. Kiemelendő továbbá a korabeli sajtóanyag is, mely az együttes hivatalos állásfoglalását közvetíti (lásd pl. Csenki János: Beszélgetés koreai hősökkel. Viharsarok, 1952. július 3. 2.; Sz. n.: A Kínában szereplő Magyar Állami Népi Együttes tiltakozása. Népszava, 1952. május 20. 5.) A források harmadik köre a korabeli naplók és levelezések. Birtokomba kerültek a zenekar tagjainak: Újlaky Máriának, Csapó Károlynak és nejének, Pórfy Irmának, valamint Csenki Imrének a naplói, amelyek az egyéni emlékezet szempontjából közelítik meg és értékelik az agitációs tevékenységet. Reményeim szerint lehetőségem lesz arra is, hogy az oral history keretében interjúkat is készítssek a még élő egykori együttestagokkal.

Moór Vivien (ELTE BTK, Modernkori Magyarország Doktori Program)

Hatalmi korrekció a Magyar Vöröskereszt szervezetében, 1957–1959

Témavezetők: Dr. Varga Zsuzsanna tanszékvezető, egyetemi tanár
(ELTE BTK Új- és Jelenkori Magyar Történeti Tanszék)

Dr. habil. Murber Ibolya hab. egyetemi docens
(ELTE Savaria Egyetemi Központ)

Az előadásom témája az 1956-os nemzetközi humanitárius segélyakció következtében a Magyar Vöröskereszt (MVK) szervezetében lezajló hatalmi korrekció elemzése. A kádári kormányzat számára szükségessé vált a Vöröskereszthez kötődő korrekció, hiszen a humanitárius szervezet 1956-57 folyamán nemzetközi kapcsolatait aktivizálva bonyolított le nemzetközi és magyarországi szinten is kiugró jelentőségű segélyakciót. Ez nyilvánvalóvá tette a kormányzat számára a Vöröskereszt állami hatalomtól többnyire független mozgásterét, ami a kommunista diktatúra konszolidációja szempontjából veszélyeket hordozhatott (volna).

A kádári kormányzat 1957 elején konstataálta a MVK mozgásterének növekedését politikai és pénzügyi szempontból egyaránt, amelynek beszabályozása szükségesnek bizonyult. A kádári kormányzat a MVK-nak a kurzus konszolidálódását szolgáló propaganda feladatokat szánt a társadalom megnyerésének érdekében. Felismerték a szervezet társadalmi mozgósításra való alkalmasságát, amivel hozzájárulhatott a „szocialista demokrácia” közösségi embertípusának alakításához. Miután a kádári vezetés a sajtó segítségével befektítette a szervezet forradalom alatti tevékenységét és akkori vezetőségét, belső vizsgálatokat is lebonyolított. A belső átvilágítások eredményei, amelyek a szervezet általános gazdálkodása mellett a külföldi segélyek kérdésére koncentrááltak, egyaránt indokot szolgáltatottak a személycserékre és az apparátus szerkezeti átalakítására.

A Vöröskereszt feletti ismételt állami felügyelet és totális kontroll helyreállításának egyik meghatározó eleme volt a felülről elrendelt vezetősere. A MVK aktuális vezetőségét mindig egy-egy politikai, hatalmi helyzet szülte és annak megváltozása szüntette meg, amint ez az 1956-os forradalom idején is megnyilvánult. A szervezet kommunista diktatúrán belüli jelentőségét, illetve a gyors egymásutániságban bekövetkező politikai fordulatokat mutatta, hogy 1956–1959 között három vezetősere történt.

Az apparátus átalakításához az 1957. június 25-én megválasztott ideiglenes országos vezetőség – folyamatos megfigyelés alatt – látott hozzá. Az átszervezés során kitűzött fő célok a Vöröskereszt taglétszámának növelése és a lakosság bizalmának helyreállítása volt. A hatalmi korrekció lezárását az 1959. május 9–10-én megtartott első kongresszus és az azon elfogadott új alapszabály életbe lépése jelentette.



Tóth Lajos (ELTE BTK, Modernkori Magyarország Doktori Program)

A szovjetizálás helyi tapasztalatai az ötvenes évek első felében

Témavezető: Dr. Varga Zsuzsanna tanszékvezető, egyetemi tanár
(ELTE BTK Új- és Jelenkori Magyar Történeti Tanszék)

A kommunista hatalom Magyarország szovjet mintára való formálására tett lépései közé tartozott többek közt két olyan, a korábbi helyzetet alapjaiban megváltoztató lépés, mint a tanács- és termelőszövetkezeti rendszer bevezetése. E két lépés a falvak korábbi életét jelentős mértékben megváltoztatta. Az 1950-es év végén megalakuló tanácsok felváltották a korábbi önkormányzatokat, a hatalom helyi képviselői megváltoztak, a korábbi bíró, jegyző és pap-tanító helyébe a tanácselnök, párttitkár, termelőszövetkezeti elnök lépett.

A termelőszövetkezeti rendszer meghonosítása együtt járt az egyéni gazdálkodás lehetőségeinek fokozatos csökkentésével, a különböző paraszti rétegek ellehetetlenítésével. A hatalom számára azonban rövid időn belül világossá vált, hogy a paraszti társadalom nagyobb része a közös gazdálkodás gondolatát elutasította, és tovább folytatta egyéni gazdálkodását. A közös gazdálkodást leginkább azon paraszti rétegek választották, akik földdel nem vagy csak kis mértékben rendelkeztek.

Előadásom ebbe a folyamatba kíván betekintést nyújtani a Komárom megyei Kocs példáján keresztül, a községben a hatalom helyi képviselői által keltezett levéltári források, a sajtó, illetve az oral history segítségével.

Horváth Jákob (ELTE BTK, Új- és Jelenkori Egyetemes Történelem Doktori Program)

A „szovjet hírigény” kiszolgálása

A magyar állambiztonság szerepe a szovjet-amerikai űrversenyben

Témavezető: Dr. habil. Szabó Éva Eszter
egyetemi adjunktus, tanszékvezető-helyettes
(ELTE BTK Amerikanisztika Tanszék)

A magyar titkosszolgálatoknak a szovjet-amerikai űrversenyben betöltött szerepét vizsgálom, azzal a feltételezéssel, hogy a magyar hírszerzői tevékenység a korábban gondoltnál nagyobb mértékű volt ezen a területen. Eddigi munkám nagy részét az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában végeztem, és jelentős bizonyítékokat találtam felvetésem igazolására.

A hazánkból főképp 1956 után nyugat-európai országokba disszidált számos mérnök megfigyelésére és lehetőség szerinti beszerzésére komoly erőforrásokat fordított a Belügyminisztérium. Mivel a kivándorlásuk után is magas pozíciókban elhelyezkedő szakemberek közül többen is jó kapcsolatot ápoltak itthon maradt kollégáikkal, utóbbiakat felhasználva a keleti blokk többi hírszerző szervéhez képest is kedvező helyzetbe kerülő magyar állambiztonság egy nagyszabású hálózat kiépítésén tudott dolgozni. Rendszeresen utaztatták ki elismert magyar tudósokat és mérnököket azzal a megbízással, hogy kémkedjenek emigrált társaik után, mérjék fel azok beszervezhetőségi lehetőségeit, valamint hogy szerezzenek be minden, a szovjet baráti társszervek hírigényeinek megfelelő információt.

A magyar szervek munkáját a szovjetek is nagyra értékelték, ugyanis ezen a hálózaton keresztül az évtizedek alatt számos olyan anyagot sikerült beszerezni és eljuttatni nekik, amelyet felhasználhattak saját űrprogramjukhoz, haditechnikájuk fejlesztéséhez. Ezek közé tartozik többek közt a nyugat-európai országok által az 1960-as években kifejlesztett Europa rakétacsalád részletes szerkezeti és működési dokumentációja, az Európai Űrügynökség (ESA) és a NASA által közösen kidolgozott Spacelab modul adatai, az amerikaiak által is alkalmazott korszerű rakétaépítési előírások, vagy épp a NASA 1970-es években még gyerekcipőben lévő Space Shuttle-jének tervezési és szilárdságtani számításai, sőt, 1980-ban már az akkori csúcstechnológiát képviselő hőszigetelő bevonatának egy anyagmintája is. Kutatásom során több, a magyar tudományos életben elismert személyről megállapítottam, hogy együttműködött az állambiztonsággal, ráadásul az ügynöknél „előkelőbb” titkos munkatársi minősítésben. Operatív tevékenységük eddig nem volt ismert a történészszakma és a nyilvánosság előtt. Előadásomban a fentieket részletesen kifejtve és további eredményeimet ismertetve igyekszem betekintést nyújtani kutatásom jelenlegi stádiumába és folytatásának lehetséges irányába, valamint meghozni társaim kedvét az állambiztonsági iratok folyamatosan gazdagodó tárházának kutatásához.



Nagy Attila István (ELTE BTK, Modernkori Magyarország Doktori Program)

Láttelelet Győr város cigányságáról az 1970-es években

Témavezető: Földes György címzetes egyetemi tanár
(ELTE BTK, Új- és Jelenkori Magyar Történeti Tanszék)

Győrött a cigánytelepek felszámolásának évét a Városi Tanács 1975-re datálta. Mindez azonban nem jelentette a szegregálódás felszámolását, vagy az integráció tényleges megtörténtét. Míg a többségi társadalmat a történelmi célok, vagyis a kommunizmus megvalósítása érdekében „szocialistává”, addig a cigány lakosságot első lépésben a többségi társadalommal „integránssá” kellett tenni.

A Városi Tanács a cigány családokat először „művi úton”, szétköltöztetéssel kívánta egymástól távolabb elhelyezni. A cél a tradicionálisan szoros családi kötelékek fellazítása volt. A város vezetése szerint: „Olyan lakásokat indokolt számukra biztosítani, amelyek elfogadható átmenetet jelentenek egyrészt a nomád, másrészt a civilizált létfeltételek között. /Gondolunk itt elsősorban a komfortnélküli és a félkomfortos lakásokra...” – hangoztatta az egyik Végrehajtó Bizottsági tag 1979-ben. A kijelölt helyre telepített cigány családokat az addig ott lakók azonban gyakorta nem nézték jó szemmel. Egy idő után a borítékolható konfliktusok okán végül valaki költözni kényszerült.

Az 1970-es évtizedben a szocialista állam és Győr alapvető célja a cigány lakosság körében a műveltség színvonalának emelése, a köztulajdon megbecsülésére, valamint a közösségbe való beilleszkedésre való nevelés volt. A Városi Tanács a cigány lakosság kulturális felemelkedését elsősorban az edukációban látta. Az ezirányú törekvések ugyanakkor csak kevés eredményt mutattak fel akkoriban.

Az integritás-integrálás, vagy éppen az asszimilálás-asszimilálódás kérdéskörének megtárgyalására az előadás során nincs lehetőség. Annak bemutatására azonban igen, hogy a helyi városvezetés pontosan hogyan képzelte el a helyi cigányság többségi társadalomba való beillesztését, a fiatalok akár kényszerített beiskolázását, vagy az aktív korúak állandó munkára sarkallását.

Az előadó Győr közművelődését kutatja. A témára úgymond „ráakadt”, annak nem szakavatott ismerője. Megvan ugyanakkor az az előnye, hogy részben cigányok között nőtt fel, valamint, hogy személyesen ismeri az egykori cigánytelepek kényszerű felbomlása nyomán, a városban még ma is a legnagyobb cigányszegregátumnak számító Kossuth utca lakóit.

Cziráki Bálint (ELTE BTK, Új- és Jelenkori Egyetemes Történelem Doktori Program)

„Európába nem belépünk, hanem visszatérünk”

Magyar stratégiaalkotás az Európai Unió csatlakozáshoz 1994–1998

Témavezető: Dr. Ramachandra Byrappa egyetemi adjunktus
(ELTE BTK Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék)

Ezzel az idézettel kezdte Boross Péter miniszterelnök azt a felszólalását 1994. március 22-én, amelyben a magyar országgyűlést arra kérte, hogy felhatalmazást adjon a kormány számára az Európai Unióval történő társulási szerződés megkötéséhez. Az 1989-től 1994-ig tartó predesztinált út kicsúcsosodásává vált ez a bizonyos társulási szerződés, ami előkészítette hazánk Európai Unió csatlakozását.

Az ezt követő periódus magyar bel- és külpolitikája szinte eggyé vált az integráció kérdésével. Azonban ellentétesen az 1998-tól kezdődő tárgyalássorozattal, az 1994–1998-as időszak stratégiaalkotásának elemzése kevésbé került a kutatók fókuszába. Ebből kifolyólag az előadásom célja, hogy bemutassa az adott időszak szűk gazdasági és politikai mozgásterét és azt, hogy a magyar belpolitika milyen hatással volt a külpolitikai döntéshozatalra.

A kutatás a Külpolitikai Döntéshozatali Analízis (Foreign Policy Analysis) elméleteinek alkalmazásával próbál rávilágítani arra, hogy az integráció kérdése hogyan vált eggyé a gazdasági stabilizáció és modernizáció kérdésével. Az előadás Robert Putnam two-level game és a behaviorista iskola racionális aktor paradigma elméleteire támaszkodva próbálja meg empirikus módon bemutatni a témát. A kutatás célja, hogy az analízis segítségével jobban érthetővé váljon a magyar EU-s integráció folyamata, annak jellege és következményei. Az előadásomban a mellett érvelek, hogy az 1994–1998-as időszak stratégiaalkotási folyamatai, döntési mechanizmusai ugyanolyan fontossággal esnek latba Magyarország Európai Unió integrációjának végső karakterisztikája kapcsán, mint az 1998-tól kezdődő hivatalos tárgyalások időszaka alatt lezajló döntéshozatal.



